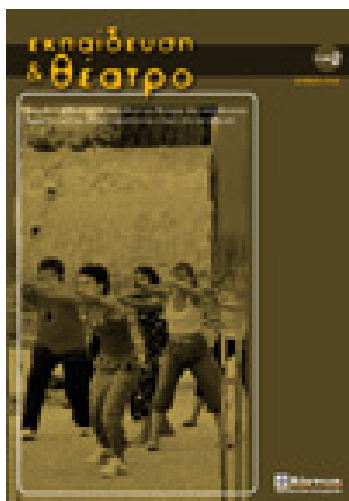

Το άρθρο αυτό είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr

Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση

Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

---

Περιοδικό Εκπαίδευση & Θέατρο

Περιοδική έκδοση για την προώθηση του θεάτρου,
του εκπαιδευτικού δράματος, του θεατρικού παιχνιδιού
και των άλλων παραστατικών τεχνών στην εκπαίδευση

ISSN 1109-821X

Τεύχος 2, Αθήνα 2002

Ανταποκρίσεις από Συνέδρια, Φεστιβάλ
Μόσχα 2002: «η θεραπευτική ιδιότητα του θεάτρου»

Χριστίνα Μουρατίδου

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ

Το άρθρο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί δωρεάν για έρευνα, διδασκαλία και προσωπική μελέτη.
Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μετά από άδεια του εκδότη.

4ο Διεθνές Συνέδριο :

« Η Θεραπευτική Δύναμη του Θεάτρου »

Μόσταρ, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, 21-24 Φεβρουαρίου 2002

Κέντρο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (CDO BiH)

Θέατρο Νέων του Μόσταρ (MOSTAR TEATAR MLADIH)

---

*εμπειρίες από ένα συνέδριο θεάτρου στην πόλη του Άγνωστου Επιζήσαντα...
η απεσταλμένη μας Χριστίνα Μουρατίδου αναμεταδίδει*

Αντί προλόγου

«Είσαι για το συνέδριο στο Μόσταρ;» το μήνυμα αυτό του τρομερού Νίκου Γκόβα με ζύπνησε ένα πρωί του Ιανουαρίου - και σε λίγα λεπτά με στοίχειωσε: ο αρχικός μου δισταγμός μετατράπηκε σε περιέργεια για την δουλειά των 'εκεί πάνω' συναδέλφων και για το θέμα του συνεδρίου. Ως εμπυχώτρια θεραπευτικού παιχνιδιού ρόλων δεν άργησα να ενδώσω στον πειρασμό ενός τέτοιου ταξιδιού και να δηλώσω παρούσα. Ήμουν, δυστυχώς, η μόνη από το Δίκτυο των Εκπαιδευτικών για το Θέατρο στην Εκπαίδευση που ταξίδεψε για το συνέδριο του Μόσταρ. Εύχομαι ότι το κείμενο αυτό θα συντελέσει ώστε να βρεθούμε πολλοί περισσότεροι από την Ελλάδα στο αντίστοιχο συνέδριο του Φεβρουαρίου 2003, συστήνοντας μια δυναμική συνεδριακή...Εθνική Ελλάδας - και ελπίζω ότι θα μπορέσω να αποδείξω παρακάτω ότι υπάρχουν λόγοι για κάτι τέτοιο. ¹

Το Μόσταρ και οι δραστηριότητες του MOSTAR TEATAR MLADIH

Με το που πάτησα το πόδι μου στη Βοσνία είχα και μία πρώτη εμπειρία από storytelling, βγαλμένο, δυστυχώς, από την αληθινή ζωή: ο Φέριντ, ο οδηγός που με έφερε από το Σαράγιεβο ως το Μόσταρ (νά' ναι καλά και αυτός και το MTM για την εξυπηρέτηση)

μου διηγήθηκε στην διαδρομή τις απίστευτες, υπόγειες συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων του Μόσταρ κατά την διάρκεια της δεκάμηνης (από τον Νοέμβριο του 1992) πολιορκίας και του αδιάκοπου βομβαρδισμού της πόλης από τον κροατικό στρατό, τις στρατηγικές που ακολουθήθηκαν, τις βρώμικες τακτικές των ελεύθερων σκοπευτών.

---

¹ Ενημερώνω όσους ενδιαφέρονται να επισκεφτούν το Μόσταρ για το επόμενο συνέδριο ή για το Διεθνές Φεστιβάλ Θεάτρου του Αυγούστου 2002 ότι μπορούν να φτάσουν αεροπορικά ως το Σαράγιεβο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, ή ως το Σπλιτ ή το Ντουμπρόβνι της Κροατίας, προκειμένου να συνεχίσουν μετά οδικώς ή με τρένο ως το Μόσταρ, σε μία διαδρομή 2 ½ ωρών από κάθε μία από τις τρεις αυτές πόλεις.

Τίποτε, όμως, δεν θα μπορούσε να προετοιμάσει κάποιον αρκετά για το - κινηματογραφικό, θα ορκιζόμουν, αν δεν ήξερα - θέαμα αρκετών από τους δρόμους μέσα στο κέντρο της πόλης που κατά μήκος τους στέκονται ακόμη σειρές από κτίρια κατεστραμμένα, καμένα μετά τις μάχες που οι δύο στρατοί έδωσαν ανάμεσά τους. «Θα σε περάσω από εκεί όπου ήταν η πρώτη γραμμή των μαχών, εξάλλου το ξενοδοχείο σου είναι πολύ κοντά!» μου είπε ο γλυκύτατος Φέριντ μόλις μπήκαμε στο Μόσταρ, σαν να μου έλεγε: «θα σου δείξω πού έχει τα καλύτερα εστιατόρια» και ξεναγώντας, με, ουσιαστικά, στους δρόμους αυτούς τους γεμάτους μουσεΐα φρίκης, μου έδωσε να καταλάβω ότι μόλις είχα φτάσει σε μία *πόλη επιζώντων*.

Έχοντας μάθει λίγο πριν ότι η λήξη της πολιορκίας είχε βρει το Μόσταρ σχεδόν ολοσχερώς κατεστραμμένο (κάτι που ο πολύς κόσμος γνωρίζει μόνο για το Σαράγιεβο), προσπάθησα να αναγάγω το θέαμα αυτών των δρόμων-πεδίων μάχης (μέρος του 30% των τελικών καταστροφών που δεν έχουν επισκευαστεί ακόμη) στην εικόνα της εξ ολοκλήρου κατεστραμμένης πόλης που υπήρξε το Μόσταρ το 1993: συνειδητοποίησα τότε ότι τις επόμενες πέντε ημέρες θα περπατούσα ανάμεσα σε επιζήσαντες, θα έτρωγα ανάμεσα σε επιζήσαντες φαγητό μαγειρεμένο από επιζήσαντες, θα έπαιζα θέατρο στα εργαστήρια του συνεδρίου μαζί με επιζήσαντες, θα συζητούσα και θα γελούσα παρέα με επιζήσαντες...

Μία τέτοια συνειδητοποίηση είναι σχεδόν ασύλληπτη και ανατριχιαστική για το μυαλό ενός ανθρώπου που, μέχρι χτες, εισέπραττε την εμπειρία της απρόσκοπτης βιολογικής επιβίωσής του ως ένα αυτονόητο, δεδομένο δικαίωμα. Και για τους κατοίκους του Μόσταρ, φυσικά, αυτονόητο ήταν κάποτε...

Μόσταρ, λοιπόν. Καθώς είμαι η πρώτη από τους διεθνείς συμμετέχοντες που φτάνω, μου δίνεται η ευκαιρία να ξεναγηθώ καταρχήν στους χώρους του Mostar Teatar Mladih (MTM), νεοκλασικό αυστρουγγρικής αρχιτεκτονικής και ακόμη υπό επισκευή λόγω των βομβαρδισμών (το MTM ελπίζει, πάντως, ότι από του χρόνου θα έχει την δική του σκηνή έτοιμη, στο υπόγειο του κτιρίου αυτού). Όπως με πληροφόρησαν οι υπεύθυνοι του συνεδρίου, το MTM είχε βρεθεί

κυριολεκτικά στο δρόμο μετά την διχοτόμηση του Μόσταρ σε κροατική και μουσουλμανική πλευρά που έγινε με την λήξη του πολέμου, καθώς το κτίριο στο οποίο στεγαζόταν από το 1974 του αφαιρέθηκε - βρέθηκε να ανήκει στην, τώρα πλέον, κροατική πλευρά.

Πώς, λοιπόν, διοργανώνεται ένα διεθνές συνέδριο θεάτρου από έναν θίασο που έχει να παλέψει με την επιθετικότητα των κρατικών αρχών και σε μια πόλη γεμάτη ζωντανές ακόμη πληγές από έναν αιματηρότατο πόλεμο; Μετά από συζητήσεις με τους κύριους διοργανωτές του συνεδρίου, τον Σέγιο Ντούλιτς, διευθυντή και σκηνοθέτη του MTM και τον Γιόχα Χατζιμούζιτς, ηθοποιό και δάσκαλο υποκριτικής του MTM, τα συμπεράσματα ήταν ότι μία τέτοια δραστηριότητα απαιτεί πολλή τόλμη, φαντασία και ευκινησία στην εύρεση χώρων και πόρων, αλλά και κάτι παραπάνω από αυτό που εμείς θα λέγαμε ‘μεράκι’: απαιτεί το ‘θράσος’ του να αποδεικνύεις στην ‘ελεήμονα’ Δύση ότι δικαιούσαι να διακατέχεσαι και από πνευματική και καλλιτεχνική πείνα, σε μία περίοδο που οι περισσότεροι διεθνείς οργανισμοί θα θεωρούσαν τέτοιες κινήσεις αλαζονικές (μέσα στην δική τους αλαζονεία) και περιττές (μέσα στον δικό τους κόσμο των τόσων περιττών).

Η διεύθυνση του MTM αναγνωρίζει την σημαντικότητα της υποστήριξης από το Ίδρυμα Σόρος, αλλά διαθέτει προς αξιοποίηση και την στέρεη επένδυση στην φήμη και το έργο που έχει να επιδείξει από την ίδρυσή του το 1974: κατεξοχήν κέντρο θεατρικής παιδείας για παιδιά και νέους της πόλης, καθώς επίσης και με μια αδιάκοπη πορεία συνεργασίας με σχολεία, αλλά και σύγχρονης καλλιτεχνικής αναζήτησης. Για την σχολή υποκριτικής του MTM ο Στανισλάφσκι θεωρείται ένα αναγκαίο κακό πριν περάσει ο σπουδαστής του και ο ηθοποιός του στις πιο απαιτητικές πλευρές αυτού που σήμερα ονομάζουμε γενικά *σωματικό θέατρο* και *δουλειά συνόλου*. Έτσι, λοιπόν, ήδη πριν τον πόλεμο το MTM απολάμβανε την συνεργασία για την διεξαγωγή εργαστηρίων και παραστάσεων με, π.χ.: συνεργάτες του Γκροτόφσκι, του Μποάλ, καλλιτέχνες της Κομμούνια Ντελ Άρτε, της παντομίμας κλπ. από τον διεθνή χώρο.

Για να μην αναφερθούμε, φυσικά, στην απίστευτη επιμονή του MTM να παρουσιάσει κατά την διάρκεια της πολιορκίας του Μόσταρ την παράσταση *Pax*

Bosnensis, μέσα στην οποία αποκρυσταλλωνόταν σε μία σειρά από καθαρά σωματικές σκηνικές δράσεις η αγωνία, ο τρόμος, οι εμπειρίες από στρατόπεδα συγκέντρωσης. Για την παράσταση αυτή είχε μιλήσει ο ίδιος ο Σέγιο Ντούλιτζ, στην 2η Συνδιάσκεψη της Αθήνας για το Θέατρο στην Εκπαίδευση το Δεκέμβριο 2001.² Η παράσταση αυτή είχε ξεκινήσει ως ένα εργαστήριο ψυχοδραματικής θεραπείας για τους νέους του MTM, με συγκεντρώσεις των μελών ακόμη και μέσα σε μια σπηλιά στο κέντρο της παλιάς πόλης για περισσότερη ασφάλεια από τους βομβαρδισμούς, πριν ανοιχτεί ως κανονικό θεατρικό θέαμα για τους κατοίκους του Μόσταρ και ταξιδέψει, με την έλευση της ειρήνης, σε δεκαπέντε χώρες (από Αμερική έως Σιγκαπούρη).

Πριν τον πόλεμο, το Μόσταρ ήταν μία πόλη περίπου 120.000 κατοίκων με επτά θέατρα (ίσως και παραπάνω). Τα τελευταία χρόνια ήταν αναπόφευκτη η αιμορραγία σε καλλιτεχνικό δυναμικό, καθώς πολλοί είναι αυτοί που λόγω των μεταπολεμικών συνθηκών επιλέγουν, τελικά, να φύγουν στο εξωτερικό. Χαρακτηριστικό είναι ότι από την αρχική διανομή των εικοσιπέντε ηθοποιών του *Pax Bosnensis* έχει, πλέον, παραμείνει στο MTM μόνο ένας από αυτούς. Έτσι, η παράσταση πλαισιώνεται τώρα με ηθοποιούς που κατά την διάρκεια του πολέμου ήταν παιδιά ή έφηβοι. Σήμερα υπάρχουν δύο μόνο θέατρα (το MTM και το Κουκλοθέατρο του Μόσταρ). Ωστόσο, φιλοδοξία του MTM, παρόλη αυτή την καταθλιπτική πραγματικότητα, είναι να κάνει συστηματικά τονωτικές ενέσεις στην καλλιτεχνική ζωή της πόλης : το συνέδριο αυτό ήταν το τέταρτο στη σειρά, ενώ το Διεθνές Φεστιβάλ Θεάτρου που θα πραγματοποιήσει τον Αύγουστο θα είναι το όγδοο στην σειρά..³

² Βλέπε σχετικό κείμενο του Sead Djulic στα Πρακτικά της 2^{ης} Συνδιάσκεψης της Αθήνας 2001

³ Συγχωρείστε μου την αποκαλύπτη συμπάθεια και τον θαυμασμό προς το θέατρο αυτό, που κάνει τα γραφόμενά μου να μοιάζουν με διαφήμιση... Πιστεύω όμως ότι, αν αξίζει να διαφημίζουμε κάτι σ' αυτήν την εποχή, αυτό είναι το πείσμα για ουσιαστική δημιουργία και προσφορά κόντρα σε ανυπέροβλετες δυσκολίες, σε αντιπαράθεση με την γαρίνια της Ελληνοελληναρίας για τις τσιμπημένες τιμές του ούσιου στα σκυλάδικα, ή - τελευταία - των πιάτων στα σουσι μπαρ, που τον εμποδίζει να ξοδεύει όσα θέλει για να κάνει το κομμάτι του - τι πρόβλημα κι αυτό!

« Η Θεραπευτική Δύναμη του Θεάτρου» : Στιγμές από το 4ο Διεθνές Συνέδριο του MTM

Το συνέδριο αυτό διοργανώθηκε από το CDO BiH, τον εκπαιδευτικό τομέα του MTM, ο οποίος ιδρύθηκε το 1997 και είναι μέλος του, γνωστού πια, διεθνούς δικτύου IDEA (International Drama/Theatre in Education Association). Υπήρξαν διεθνείς συμμετοχές από την Σερβία, την Σλοβενία, την Κροατία, την Ολλανδία και την Αγγλία, ενώ εντύπωση μου έκανε το ότι, εκτός από την συμμετοχή εκπαιδευτικών και ανθρώπων της θεωρίας και της πράξης του θεάτρου, το συνέδριο παρακολούθησαν με αφοσίωση και μερικές μαθήτριες Λυκείου από την Σλοβενία. Όλες οι εργασίες του συνεδρίου πραγματοποιήθηκαν σε μία αίθουσα του «Αιγυπτιακού Χωριού», όπως ονομάζεται ο οικισμός που χτίστηκε με δωρεά της Αιγυπτιακής κυβέρνησης για να φιλοξενήσει ορφανά του πολέμου (όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το MTM ευελπιστεί να διοργανώσει το επόμενο συνέδριο στην έδρα του).

Η εμπειρία ήταν μια ευχάριστη έκπληξη σε σχέση με τις μεγάλες συνεδριακές συγκεντρώσεις που φανταζόμουν: τριάντα άτομα, έξι εισηγήσεις, δύο εργαστήρια, αρκετός προβλεπόμενος χρόνος για σχόλια στο τέλος κάθε ημέρας και τέσσερις παραστάσεις μας κάνουν, ουσιαστικά, ένα τετραήμερο διεθνές εργαστήριο τριάντα ατόμων, με θεωρητική και βιωματική πλευρά.

Στα συν μίας τέτοιας συνεδριακής οργάνωσης θα ανέφερα την διευκόλυνση στις συζητήσεις και στον σχολιασμό μετά τις εισηγήσεις, καθώς και την ευκαιρία του να πάρουν μέρος όλοι οι συμμετέχοντες του συνεδρίου στα ίδια εργαστήρια, γεγονός που μας βοήθησε να έχουμε όλοι άποψη για την τελική αποτίμηση των εργαστηρίων στο τέλος του συνεδρίου (όπως προβλεπόταν από το πρόγραμμα) και φυσικά το να παίζουμε, να γελάσουμε και να συγκινηθούμε όλοι μαζί μέσα σ' αυτά, σαν μια μεγάλη παρέα. (Ως μείον, φυσικά, θα προσθέσω το ότι, αν παρακοιμηθείς ή χαθείς στον δρόμο και αργήσεις,...όλοι προσέχουν την απουσία σου και το πείραγμα πάει σύννεφο!)

Επίσης, οι ώρες εργασιών του συνεδρίου μπορούσαν, αναπόφευκτα, να προεκταθούν άτυπα και κατά την διάρκεια των συναντήσεων και των γευμάτων στους χώρους διαμονής, γεγονός που βοήθησε στο να καταστεί ο καθένας μας μία αναγνωρίσιμη από τους άλλους συμμετέχοντες οντότητα με την δική της ατζέντα απόψεων, κάτι περισσότερο από το είναι κάποιος γνωστός, κυρίως στην ομάδα του εργαστηρίου όπου συμμετέχει.

Όσον αφορά το περιεχόμενο των θεωρητικών εισηγήσεων, καθώς ο χώρος εδώ δεν μου επιτρέπει μία λεπτομερειακή παρουσίασή τους, θα παρακαλούσα τους αναγνώστες του κειμένου αυτού να απευθυνθούν στο ίδιο το MTM (e-mail: bihcdo@cob.net.ba) για να λάβουν συνόψεις τους μέσω διαδικτύου.

Οι πιο ενδιαφέρουσες εισηγήσεις ήρθαν και πάλι από ανθρώπους της πράξης και αφορούσαν:

✧ θεατρικές παραστάσεις με πρόσφυγες, βασισμένες σε αυτοβιογραφικό υλικό μέσα σε προσφυγικούς καταυλισμούς της σημερινής Βόρειας Αγγλίας (Χίλαρν Χιουζ, εμπυχωτρία, καλλιτεχνικό κέντρο BeaversArts, Αγγλία [e-mail: BeaversArts@cs.com]),

✧ την περιγραφή θεατρικών εργαστηρίων με ορφανά του πολέμου που συντόνισαν μέλη του MTM (Σέγιο Ντούλιτζ, διευθυντής και σκηνοθέτης του MTM, Βοσνία-Ερζεγοβίνη),

✧ το θέατρο ως ‘ομοιοπαθητική θεραπεία’, με αφορμή την μέχρι τώρα πορεία της παράστασης *Pax Bosnensis* (Λιούμπιτσα Οστόγιτς, σκηνοθέτρια του MTM, Βοσνία-Ερζεγοβίνη),

✧ το κουκλοθέατρο ως συνειδητά χρησιμοποιημένο μέσο ψυχοθεραπείας παιδιών (Γιελένα Σιτάρ, κουκλοπαίχτρια και οικογενειακή θεραπεύτρια, Σλοβενία [e-mail: jelena.sitar-cvetko@guest.arnes.si]).

Βρήκα εξαιρετικά ενδιαφέρον και πρωτότυπο το γεγονός ότι στο συγκεκριμένο συνέδριο θέματα, όπως η θεραπεία της ψυχής, η αλλαγή δυσλειτουργικών σκέψεων και συμπεριφορών και η πολυαναφερθείσα κάθαρση προσεγγίστηκαν αυτή την φορά από ανθρώπους που, εκτός από την Γιελένα Σιτάρ, δεν σχετίζονταν άμεσα με τον χώρο των ψυχοθεραπειών, αλλά είχαν να μοιραστούν πλήθος σχετικές αποκαλύψεις, που τους έγιναν στην θεατρική τους δουλειά μέσα σε χώρους όπως αυτούς του επαγγελματικού θεάτρου και της εκπαίδευσης, της περίθαλψης παιδιών και προσφύγων.

Τα δύο τρίωρα εργαστήρια που έγιναν:

✧ ο θίασος και η σκηνοθέτρια του ολλανδικού Zid Theatre συντόνισαν εργαστήριο με τίτλο *No Mad* [no mad=όχι τρελός, nomad=νομάδας - λογοπαίγνιο που δεν μεταφράζεται] και θέμα εμπνευσμένο από την ομότιτλη παράστασή τους : το νομαδικό πνεύμα και η ελεύθερη, άφοβη φωνητική και κινητική έκφραση που

αποθαρρύνονται στην σημερινή εποχή, περιθωριοποιώντας και τραυματίζοντας ψυχικά το άτομο (εργαστήριο «ολλανδικής τεχνολογίας», πολύ απελευθερωτικό και χαλαρωτικό για τον δυτικό συμμετέχοντα, αλλά μάλλον λίγο για εμάς τους Βαλκάνιους...πάντως, περάσαμε όμορφα και μάθαμε και μερικές ασκήσεις παραπάνω!).

✧ Ο Γκάι Γουίλλιαμς, δάσκαλος θεάτρου στη μέση εκπαίδευση στην Αγγλία, συντόνισε εργαστήριο με τίτλο *Θέατρο και Βαρβαρότητα: Υλικό για Κατανόηση και Θεραπεία* (Theatre and Barbarism: Material for Understanding and

Healing), όπου μας οδήγησε να επικεντρωθούμε στην πλοκή και τα πρόσωπα (κρατούμενοι και δεσμοφύλακες) του θεατρικού έργου της Τίμπερλεϊκ Γουέρτενμπέικερ *Για της Πατρίδας το Καλό* (Our Country's Good), πάντοτε, όμως, εξετάζοντας το πώς επηρεάζονται αυτά από τις συνθήκες διαβίωσης και τα στερεότυπα συμπεριφοράς στην Αγγλία του 18ου αιώνα. Με την ανθρωποκεντρική του προσέγγιση, ο Γκάι κατόρθωσε να αποφύγει κάθε εύκολη απάντηση σε ηθικά διλήμματα, που μοιάζουν ήδη λυμένα για τον άνθρωπο σε στιγμές ασφάλειας και μας υπενθύμισε την κατανόηση και την ανοχή του θεάτρου ως εργαλείου αυτογνωσίας και μάθησης, όταν κληθήκαμε να δραματοποιήσουμε, με στατικές εικόνες και σύντομους αυτοσχεδιασμούς, διηγήσεις ύστατης ανθρώπινης κατάπτωσης. Το εργαστήριο αυτό ήταν μία πολύ ουσιαστική πρόταση για την διδασκαλία μέσω θεάτρου του έργου αυτού, που εντάχθηκε στην ύλη της Αγγλικής Γλώσσας στο, ας το πούμε έτσι, Αγγλικό Λύκειο.⁴

Τέλος, οι τέσσερις παραστάσεις που δόθηκαν μέσα στα πλαίσια του συνεδρίου ήταν όλες δουλεμένες καθαρά πάνω στην κατεύθυνση του σωματικού θεάτρου και του devised play (ή: 'επινοημένου έργου', όπως άκουσα τον Κώστα

---

⁴ Παρόλα αυτά...όπως έμαθα αργότερα, όχι από τον ίδιο τον Γκάι [γιατί τόση μυστικοπάθεια άραγε;], αλλά από διαδίκτυακή αλληλογραφία που κυκλοφόρησε, είναι και πρόεδρος του βρετανικού NATD (National Association for Teaching of Drama), το οποίο και αποχώρησε πριν από λίγο καιρό θορυβωδώς από το Δίκτυο του IDEA, κατηγορώντας το συμβούλιο του δεύτερου, ούτε λίγο ούτε πολύ, για ρατσιστική στάση εναντίον τριτοκοσμικών χωρών! Λυπήθηκα, γιατί η συζητημένη και ανθρωπιστική προσέγγιση που είδα να παρουσιάζει ο Γκάι ως εμπνευστής δεν συμβαδίζει με αυτό το ανόητο και ακραίο συμπέρασμα για έναν έγκριτο οργανισμό όπως το IDEA.

Φιλίππογλου να αποδίδει στα Ελληνικά τον όρο αυτό, με την έννοια του ότι δεν βασίζεται σε προγραμμαμένο κείμενο).

- ✧ το *Pax Bosnensis* (στο οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω)
- ✧ η παράσταση Κομμέντια Ντελ Άρτε Δρ. Αρλεκίνο – Μια Ουτοπία από το MTM,
- ✧ η ενδιαφέρουσα (αλλά και άνιση) παράσταση *No Mad* από το ολλανδικό Zid Theatre
- ✧ το κουκλοπαραμύθι *Οι Δύο Πριγκήπισσες* από το Κουκλοθέατρο του Μόσταρ, με την τόσο γοητευτική τεχνική των μη κρυμμένων από το κοινό κουκλοπαιχτών.

Επιμύθιο; ας διαδώσουμε από τώρα για τον ερχόμενο Αύγουστο και Φεβρουάριο το σύνθημα: στο Μόσταρ, αδερφοί μου, στο Μόσταρ!

Μόσταρ Βοσνίας Φεβρουάριος 2002

Χριστίνα Μουρατίδου

Ηθοποιός,

Θεατροπαιδαγωγός, Εμπυχώτρια θεραπευτικού παιχνιδιού

cmouratidou@hotmail.com